

REACTIETIJD, TIJD VOOR EEN REACTIE

Begin mei 2013 kopte de NRC: “Mensen zijn nu slomer dan 100 jaar geleden”. Het betreffende artikel ging over intelligentie, meer specifiek nog de IQ-tests. Uit een nieuwe studie werd duidelijk dat het IQ niet per definitie een maat is voor intelligentie. Sterker nog, de IQ-tests zijn onbruikbaar om generaties met elkaar te vergelijken omdat niet de absolute, maar de relatieve intelligentie wordt gemeten, de slimheid ten opzichte van anderen. De norm wordt ieder jaar weer op 100 gesteld. De testen zijn dus cultureel en tijdsbepaald. Beter is het om de reactiesnelheid van mensen te meten. Deze hangt volgens de onderzoekers sterk samen met de intelligentie. Omdat uit een literatuurstudie blijkt dat de reactiesnelheid de laatste eeuw aantoonbaar is afgenomen, zou dat duiden op een IQ-daling van 14 punten. De verklaring wordt gezocht in de populatiegenetica met als doorslaggevend argument dat hoogopgeleiden minder kinderen krijgen.

Persoonlijk denk ik meer aan een degeneratie van onze fantasie. Al eerder is wetenschappelijk aangetoond dat intelligentie gevoerd wordt door verbeeldingskracht. De vindrijkheid van de mens neemt echter af, omdat zijn directe omgeving in hoge mate transparant is geworden door allerlei communicatiemiddelen. Hierdoor is het voor het voortbestaan van het westerse individu niet meer nodig om zijn handelen af te stemmen op zijn directe omgeving en om een bepaalde alertheid te ontwikkelen. Om een simplistisch voorbeeld van vroeger te geven: we staan niet meer te wachten op een pastoor die vanuit geloofsovertuiging komt informeren of het niet tijd wordt voor een volgend kind, maar wegen zelf af of een dergelijke gezinsuitbreiding wenselijk en verantwoord is.

Kerkelijke inmenging is echter nog niet overal verdwenen. Er bestaat een aantoonbaar negatief verband tussen intelligentie en religie. Over het algemeen laten streng gelovige mensen zich gemakkelijk beïnvloeden door religieuze leiders. Daarbij is de mate van gelovigheid sterk afhankelijk van welvaart en opleiding. Arme mensen hebben minder keus en vervallen eerder in geloofsfanatisme. Daarmee samen gaat een hoge mate van traditionalisme die elke vernieuwing onmiddellijk de kop in drukt. In combinatie met de afnemende fantasie is er op wereldschaal steeds minder ruimte voor innovatieve denkbeelden die wel zouden kunnen zorgen voor een toename van ons IQ.

FOTO: P. VAN HOOFF

Zou de afnemende intelligentie samen gaan met versterking van het fundamentalisme in de verschillende geloofsstromen? Daar ziet het na de laatste seculariseringsgolf in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw wel naar uit. Niet voor niets stagneert het geloof in de rijke westerse wereld en zien we het katholicisme in Zuid- en Midden-Amerika en de islam in Afrika en Azië als nooit tevoren floreren. Deze ontwikkelingen in vooral de monotheïstische stromingen bepalen in hoge mate de wereldpolitiek. Dat doet Marc de Kesel in zijn bundel essays *Goden breken* verzuchten om God toch vooral onbereikbaar te laten blijven. Religieus verlangen mag nooit leiden tot identificatie met de godheid en het aanwenden van diens vernietigende monopolistische instrumenten.

En hoe zit het met de biologische achtergrond van religiositeit? Nicolas Wade zoekt in zijn boek *Het geloofsinstinct* naar een evolutionaire verklaring voor het ge-

loof. Al zolang we weten hangen mensen aan het bovennatuurlijke in een heel scala van vormen en structuren. Atheïsme is een relatief moderne uitvinding. Volgens Wade is godsdienst (het geloof in en het vereren van bovennatuurlijke wezens) een oeroude aangeboren truc van de natuur om mensen met elkaar te laten samenleven. Een hulpvaardige moraal helpt bij de instandhouding van de soort. Religie is niet waar, maar wel nuttig.

Waar het geloof de armen tot nu toe heeft gestuurd en gebonden, dreigt door de globalisering een exodus naar de rijke wereld. Religieuze leiders in derdewereldlanden verstarren, omdat zij lokaal ook geen oplossing hebben voor de toenemende armoede. Hun optredens worden schijnvertoningen. In hun uitstraling zijn ze vooral seeren en onschuldig. Hun schimmige intelligentie wordt afgemeten aan camouflage en ja, ook reactiesnelheid. Het lijken wel onzichtbare bidsprinkhanen die van het ene op het andere moment kunnen veranderen in barbaarse rovers die nietsontziend toeslaan op arge-loze passanten.

Het zal toch niet zover komen dat nuttige religie omslaat in terrorisme en dat we zo ons eigen voortbestaan ondermijnen? Voor sommigen staat IQ ook voor AI, EI of II Qaida, de basis van fundamentalisme en bekrompenheid. In dat geval zie ik de koppeling met intelligentie al helemaal niet zitten.